NILS WAHL
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2015. július 16.[1]

**C-338/14. sz. ügy**

**Quenon K. SPRL**
**kontra**
**Citibank Belgium SA,**
**Citilife SA, jelenleg Metlife Insurance SA**

(a cour d'appel de Bruxelles [Belgium] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal iránti kérelem — Önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökök — 86/653/EGK irányelv — 17. cikk (2) bekezdés — A kereskedelmi ügynök joga az ügynöki szerződés megszűnése esetén — Ügyfélkör miatti kártalanítás vagy kártérítés — Halmozódás — Az ügyfélkör miatti kártalanítást kiegészítő kártérítés — Megengedhetőség"

1. Úgy tűnik, az Európai Unió tagállamainak jogában immár elfogadott, hogy a kereskedelmi ügynök szerződésének megszűnése jelentős kárt okozhat a kereskedelmi ügynök számára, és egy ilyen helyzetnek főszabály szerint vagyoni ellentételezéshez való jogot kell nyitnia a számára. Az említett ügynök megbízásának visszavonása ugyanis, amely megfosztja képviseleti jogkörétől, azt eredményezheti, hogy elesik az addig kiépített vagy fenntartott piaci részesedéstől, ekként az e megbízóval közösen kifejtett kereskedelmi erőfeszítések által eredményezett pénzügyi nyereségek lehetőségétől.

2. A 86/653/EGK irányelv[2] 17. cikke által a tagállamok számára biztosított választási lehetőség a kárrendezés két mechanizmusa, nevezetesen az új vevőkör ügynök általi szerzésére vagy növelésére tekintettel számított kártalanítás nyújtása, vagy a szerződés megszűnése folytán elszenvedett kár megtérítése között, mindazonáltal nehézségekhez vezet.[3] E lehetőség továbbra is számos kérdést felvet, amint azt a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem is példázza.

3. A jelen ügyben ugyanis a cour d'appel de Bruxelles (Belgium) a 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének értelmezésével kapcsolatban kér felvilágosítást a Bíróságtól. Ezt a kérelmet a Quenon K. SPRL (a továbbiakban: Quenon) és a Citibank Belgium SA (a továbbiakban: Citibank), valamint a Citilife SA (a továbbiakban: Citilife) (jelenleg: Metlife Insurance SA) közötti jogvita keretében terjesztették elő, amelynek tárgya a Quenon által a felperesekkel fennálló ügynöki szerződéseinek felmondása miatt igényelt kártalanítás és kártérítés megfizetése. A kérdést előterjesztő bíróság

1 — Eredeti nyelv: francia.

2 — A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i tanácsi irányelv (HL L 382., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás. 6. fejezet, 1. kötet, 177. o.).

3 — Lásd különösen a 86/653 irányelv 17. cikkének alkalmazásáról szóló,1996. július 23-i bizottsági jelentésben (COM(96) 364 végleges) (a továbbiakban: az 1996. évi jelentés), 10–13. o., hivatkozott értelmezési nehézségeket. Az ugyanazon irányelven belül egymás mellett létező két eltérő jogalkotási koncepciót érintő kritikai értékelések tanúságául lásd különösen: az Európai Bizottság 2003. február 12-i közleménye az Európai Parlament és a Tanács számára: A szerződések koherensebb európai joga – cselekvési terv (COM(2003) 68 végleges), HL 2003. C 63., 1. o., 18. pont).

közelebbről az ezen irányelv 17. cikke (2) bekezdése a) és b) pontjában foglalt kártalanítási rendszernek és a kereskedelmi ügynök ugyanezen rendelkezés c) pontjában, kártérítési követelés érvényesítésére vonatkozóan előírt esetleges lehetőségének összefonódása tárgyában kéri a Bíróság döntését.

## I – **Jogi háttér**

### A – *Az uniós jog*

4. A 86/653 irányelv 1. cikke ekként rendelkezik:

„(1) Ezen irányelv által előírt harmonizációs intézkedéseket a tagállamoknak a kereskedelmi ügynökök és megbízóik közötti viszonyokat szabályozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseire kell alkalmazni.

(2) Ezen irányelv alkalmazásában »kereskedelmi ügynök« az önálló vállalkozóként működő közvetítő, aki folyamatos felhatalmazással rendelkezik arra, hogy más javára (a továbbiakban: » megbízó«) áruk eladására vagy vételére tárgyalásokat folytasson, vagy arra, hogy a megbízó javára és annak nevében ilyen ügyletekre tárgyalásokat folytasson és azokat megkösse.

[...]”

5. Ezen irányelv 17. cikkének (1), (2) és (3) bekezdése így rendelkezik:

„(1) A tagállamok kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a kereskedelmi ügynök az ügynöki szerződés megszűnése után a (2) bekezdés rendelkezéseivel összhangban kártalanítást kapjon, vagy a (3) bekezdés rendelkezéseivel összhangban kárát megtérítsék.

(2)

a) A kereskedelmi ügynök akkor és olyan mértékben jogosult kártalanításra, ha:

– a megbízónak új vevőket szerzett, vagy a már meglévő vevőkkel az üzlet nagyságrendjét jelentős mértékben növelte és a megbízó az e vevőkkel folytatott üzletből továbbra is jelentős haszonra tesz szert,

és

– ezen kártalanítás kifizetése, figyelembe véve az eset összes körülményeit, méltányos, különös tekintettel arra a jutalékra, amelytől a kereskedelmi ügynök az ilyen vevőkkel kötött üzletekkel kapcsolatban esett el [helyesen: kötött ügyletekkel kapcsolatban elesik].[…]

b) A kártalanítás mértéke nem haladhatja meg a kereskedelmi ügynök által a megelőző öt évben elért átlagos évi díjazásának alapulvételével [helyesen: évi díjazás alapulvételével] számított egyévi kártalanításnak megfelelő összeget, ha pedig a szerződés időtartama öt évnél rövidebb, a kártalanítás összegét ezen időszak átlaga alapján kell kiszámítani.

c) A kapott kártalanítás nem zárja ki azt, hogy a kereskedelmi ügynök kártérítést is követeljen.

(3) A kereskedelmi ügynöknek joga van azon kárának megtérítéséhez, amelyet a megbízóval való kapcsolatának megszűnése eredményeképpen szenvedett el.Ilyen kárnak tekintendő különösen az, amikor a megszűnés olyan körülmények között történik:

– amelyek megfosztják a kereskedelmi ügynököt olyan jutaléktól, amely őt az ügynöki szerződés megfelelő teljesítése esetén megillette volna, miközben a kereskedelmi ügynök tevékenységével összefüggésben a megbízónak jelentős hasznot biztosít,

– és/vagy amelyek nem tették lehetővé a kereskedelmi ügynök számára, hogy elszámolja az olyan költségeit és kiadásait, amelyek a megbízó tanácsára, az ügynöki szerződés teljesítése érdekében merültek fel”.

B – *A belga jog*

6. A 86/653 irányelvet a kereskedelmi képviseletről szóló, 1995. április 13-i törvény[4] ültette át a belga jogba. 20. cikke így rendelkezik:

„A szerződés megszűnését követően a kereskedelmi ügynök lelépési díjra jogosult, ha a megbízó számára új ügyfeleket szerzett, vagy a meglévő ügyfélkörrel fennálló üzleti kapcsolatokat jelentős mértékben bővítette, amennyiben ez a megbízót a továbbiakban is jelentős előnyhöz juttathatja.

Ha a szerződés versenytilalmi kikötést tartalmaz, a megbízót, az ellenkező bizonyításáig, úgy kell tekinteni, hogy jelentős haszonra tesz szert.

A lelépési díj összegét az üzleti kapcsolatok bővítésének és a megszerzett ügyfélkörnek a jelentőségére figyelemmel kell megállapítani.

A lelépési díj mértéke nem haladhatja meg a megelőző öt évben elért átlag, vagy ha a szerződés időtartama öt évnél rövidebb, az azt megelőző évek átlaga alapján számított egyévi jövedelemnek megfelelő összeget [...]”

7. Az 1995. évi törvény 21. cikke értelmében:

„Amennyiben a kereskedelmi ügynök jogosult a 20. cikk szerinti lelépési díjra, és ennek összege nem fedezi teljes mértékben a ténylegesen elszenvedett károkat, a kereskedelmi ügynök a lelépési díjon felül a ténylegesen elszenvedett kár összege és a lelépési díj összege közötti különbözetnek megfelelő mértékű további kártérítést kaphat, feltéve hogy bizonyítja a megjelölt kár tényleges mértékét.”

II – **Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések**

8. A Bíróság elé terjesztett iratokból kitűnik, hogy a Quenon, amelyet 1997-ben alapítottak K. Quenon tevékenységeinek folytatására, 1997. december 1-jétől kezdve a Citibank és a Citilife kereskedelmi ügynöke lett két külön ügynöki szerződés értelmében. A banki és a biztosítási tevékenységek egyetlen ügynökségen belül összpontosultak, és a Quenon kizárólag jutalék formájában részesült díjazásban, amelyet a Citibank a banki termékek, a Citilife pedig a biztosítási termékek eladása után fizetett számára.

4 — A *Moniteur belge* 1995. június 2-i száma, 15621. o., a továbbiakban: 1995. évi törvény.

9. 2004. január 9-én a Citibank előzetes értesítés és indokolás nélkül megszüntette a Quenonnal fennálló ügynöki szerződést. E szerződés felmondása utáni kártalanítás címén 95 268,30 eurót, lelépési díj címén pedig 203 326,80 eurót utalt át a Quenonnak. A Citibank megtiltotta a Quenonnak, hogy tovább képviselje, nevét és védjegyét használja. Ettől az időponttól kezdve a Quenonnak már nincs hozzáférése ahhoz a számítógépes programhoz, amely lehetővé tette számára a Citilife biztosítási termékeiből álló portfólió kezelését. A Quenon szerint következésképpen *de facto* lehetetlenné vált számára a biztosítási ügynöki szerződés végrehajtása.

10. 2004. december 20-án a Quenon a Citibankot és a Citilife-ot a tribunal de commerce de Bruxelles elé idéztette, és azt kérte, hogy a Bíróság egyénileg vagy egyetemlegesen kötelezze őket lényegében a biztosítási ügynöki szerződés felmondása miatt járó kártalanításnak és lelépési díjnak, kiegészítő kártérítésnek, valamint az ügynöki szerződés megszűnését követően kötött üzletekre vonatkozó ügynöki jutalékoknak a megfizetésére.

11. A Quenon, miután keresetét a bíróság 2009. július 8-i ítéletével elutasította, fellebbezést nyújtott be a kérdést előterjesztő bíróság előtt, amelyben módosította az első fokon követelt összegeket.

12. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy a Quenon arra hivatkozik fellebbezése alátámasztásául, hogy a lelépési díj összege, amelyet a Citibank a banki ügynöki szerződés felmondása miatt fizetett a számára, nem kielégítő. Úgy véli, hogy az 1995. évi törvény 21. cikke alkalmazásában figyelembe kell venni a biztosítási ügynöki szerződése *de facto* felmondása folytán járó kiegészítő kártalanítást és lelépési díjat, valamint az általa elszenvedett kár egészét.

13. Az alapeljárás felperesei a maguk részéről azt állítják, hogy ez a nemzeti rendelkezés, amint azt a Quenon értelmezi, ellentétes a 86/653 irányelvvel, amely nem teszi lehetővé a tagállamok számára a két kárrendezési rendszer, vagyis a kártalanítási és a kártérítési rendszer halmozódását.

14. A kérdést előterjesztő bíróság szerint felmerül tehát az a kérdés, hogy a 86/653 irányelv értelmezhető-e akként, hogy az előírja a kereskedelmi ügynök által elszenvedett kár egészének a megtérítését, és hogy a megbízó részéről történő kötelességszegés hiányában a tagállamok előírhatják legfeljebb egyéves díjazásnak megfelelő lelépési díj megfizetését, amely összeget esetlegesen növelni kell a ténylegesen elszenvedett kár összege és az e kártalanítás összege különbözetét fedező kártérítés összegével.

15. A cour d'appel de Bruxelles e körülmények között határozott úgy, hogy felfüggeszti az eljárást, és a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

„[1)] Úgy kell-e értelmezni a [86/653 irányelv] 17. cikkét, hogy az feljogosítja a nemzeti jogalkotót arra, hogy úgy rendelkezzen, hogy a szerződés megszűnését követően a kereskedelmi ügynök egyévi díjazás összegét meg nem haladó mértékű, ügyfélkör miatti kártalanításra, valamint – amennyiben e kártalanítás nem fedezi teljes mértékben a ténylegesen elszenvedett károkat – a ténylegesen elszenvedett kár összege és az említett kártalanítás összege közötti különbözetnek megfelelő mértékű további kártérítésre jogosult?

[2)] Pontosabban, úgy kell-e értelmezni a [86/653 irányelv] 17. cikke (2) bekezdésének c) [pontját], hogy az az ügyfélkör miatti kártalanításhoz képest kiegészítő jellegű kártérítés nyújtását olyan, a megbízó által elkövetett szerződésszegés vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekmény fennállásához köti, amely okozati összefüggésben áll a követelt kárral, valamint az ügyfélkör miatti átalánykártalanítással kiegyenlített kártól eltérő kár fennállásához köti?

[3)] Ez utóbbi kérdésre adandó igenlő válasz esetén a szerződésszegésnek a szerződés egyoldalú megszüntetésétől különbözőnek – mint például a nem megfelelő felmondási idő közlése, a felmondási idő be nem tartása miatti kiegészítő kártérítés és az ügyfélkör miatti kártalanítás nem

megfelelő összegben történő nyújtása, a megbízó részéről súlyos okok fennállása, a felmondási joggal való visszaélés vagy bármilyen más, többek között a piaci gyakorlatokkal kapcsolatos kötelezettségszegés – kell lennie?

16. A Quenon, a Citibank, a belga és német kormány, valamint az Európai Bizottság írásbeli észrevételeket terjesztett elő.

## III – **Elemzés**

### A – *A Bíróság hatásköréről*

17. A Bizottság kételyeinek adott hangot a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem „elfogadhatóságával” kapcsolatban. A Bizottság arra hivatkozik, hogy az alapügy tárgyát képező helyzet nem tartozik a 86/653 irányelv hatálya alá, mivel a Quenon által a Citibank és a Citilife javára gyakorolt banki és biztosítási tevékenységek szolgáltatások nyújtására, nem pedig az ezen irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében kizárólag említett „áruk eladására vagy vételére” vonatkoztak. A német kormány, anélkül hogy formálisan a hatáskör hiányára alapított kifogást hozott volna fel, hasonló megfontolásokat adott elő.

18. E kételyek – véleményem szerint – könnyen eloszlathatók.

19. Amint azt végső soron igen helytállóan hangsúlyozta a német kormány és a Bizottság, a 86/653 irányelvet a belga jogrendbe átültető 1995. évi törvény, 1. cikkének értelmében,[5] megkülönböztetés nélkül alkalmazandó mind azon kereskedelmi ügynökökre, akik megbízójuk javára áruk adása vagy vétele tekintetében járnak el, mind azokra, akik szolgáltatást nyújtanak.

20. Márpedig a Bíróság, az egységes értelmezést biztosítandó, már több alkalommal kimondta, hogy hatáskörrel rendelkezik az uniós jogi rendelkezésekre vonatkozó, előzetes döntéshozatal iránti kérelmekről való döntésre olyan helyzetekben, amikor az alapeljárás tárgyát képező tények nem tartoznak ugyan az uniós jog hatálya alá, de e jog rendelkezéseit a nemzeti jog a tartalmukra való hivatkozással alkalmazandóvá teszi.[6]

21. A 86/653 irányelv belga jogrendbe való átültetését célzó rendelkezésekkel kapcsolatban elegendő annyit megállapítani, hogy a Bíróság a Poseidon Chartering[7] és a Volvo Car Germany ítéletekhez[8] vezető ügyekben alkalmazott megoldás alapján már kimondta az Unamar-ítéletben,[9] hogy noha a kérdést előterjesztő bíróság által előterjesztett kérdés nem áruk eladására vagy vételére vonatkozó szerződés volt, hanem tengeri szállítási szolgáltatás nyújtására vonatkozó ügynöki szerződés, ettől még ezen irányelv e rendelkezéseinek a belső jogba való átültetése során a belga jogalkotó úgy döntött, hogy e két helyzetet azonosan kezeli.

22. Magam is úgy vélem, hogy a Bíróság hatáskörrel rendelkezik a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem elbírálására.

5 — E rendelkezés értelmében a kereskedelmi ügynök a megbízó nevében és javára „az üzlet tárgyalása és esetleges megkötése” tekintetében jár el (kiemelés tőlem).

6 — Lásd ebben az értelemben különösen: Dzodzi-ítélet (C-297/88 és C-197/89, EU:C:1990:360, 36. pont); SC Volksbank România ítélet (C-602/10, EU:C:2012:443, 86. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); Nolan-ítélet (C-583/10, EU:C:2012:638, 45. pont).

7 — C-3/04, EU:C:2006:176, 14–17. pont.

8 — C-203/09, EU:C:2010:647, 23–26. pont.

9 — C-184/12, EU:C:2013:663, 30. pont.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről*

23. Előzetes döntéshozatal iránti kérelmével a kérdést előterjesztő bíróság felvilágosítást kér arra vonatkozóan, hogy miként értelmezendő a 86/653 irányelv 17. cikkének (2) bekezdése. Noha a Bíróságnak már több alkalommal [10] állást kellett foglalnia a tagállamok által az ezen irányelv 17. cikke értelmében meghozandó kártérítési intézkedések tárgyában, ez ugyanakkor az első alkalom, hogy a 17. cikk (2) bekezdése c) pontja hatályának tárgyában kell határozatot hoznia, amely pont akként rendelkezik, hogy „A kapott [ügyfélkör miatti kártalanítás] nem zárja ki azt, hogy a kereskedelmi ügynök kártérítést is követeljen”.

24. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés tárgya az e rendelkezés által említett kártérítési követelés terjedelme (első aspektus). A második és a harmadik kérdés pedig azon felelősségi rendszerre vonatkozik, amelynek adott esetben ezen követelésnek meg kell felelnie (második aspektus).

1. Első aspektus (első kérdés): az ügyfélkör miatti kártalanítás és a 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja szerinti kártérítés iránti kérelem halmozódásának terjedelme és korlátai

25. Emlékeztetni kell arra, hogy a 86/653 irányelv 17. cikke azon rendelkezések egyike, amelyek alapvető jelentőséggel bírnak ezen irányelv általános rendszerében, mivel meghatározzák a védelem azon szintjét, amelynek a kereskedelmi ügynökök számára történő biztosítását az uniós jogalkotó ésszerűnek tartotta az egységes piac megteremtése keretében. [11]

26. Amint azt a Bíróság több alkalommal kimondta, a 86/653 irányelv 17. cikkének értelmezéséhez fel kell idézni az ezen irányelv által követett célokat.

27. E tekintetben elfogadott a Bellone és Ingmar ítélet [12] óta, hogy ezen irányelv kettős célt követ: nem csak a kereskedelmi ügynökök érdekeinek a megbízójukkal fennálló jogviszonyokban történő védelméről van szó (*a kereskedelmi ügynök védelmének célja*), hanem arról is, hogy a nemzeti jogszabályok közelítése által előmozdítsák a kereskedelmi műveletek biztonságát és elősegítsék a tagállamok közötti kereskedelmet (*főként jogbiztonságra irányuló harmonizációs cél*).

28. Amint azt a Bíróság kimondta, a 86/653 irányelv 17. cikkét, amely a tagállamok számára a kereskedelmi ügynök szerződésének megszűnését követő kára rendezésére vonatkozó rendszer bevezetését írja elő, e kettős célra tekintettel kell értelmezni. [13]

29. Egyébként hangsúlyozni kell, hogy a 86/653 irányelv 17. cikke azon harmonizációs rendelkezések sorába illeszkedik, amelyek egyszerre kötelező és minimális jellegűek. Az irányelv által előírt védelem tehát nem csupán a tagállamok részére előírás, amelyek kizárólag megerősített védelemről rendelkezhetnek, de a kereskedelmi ügynöki szerződés feleit is köti, akik a szerződés lejártát megelőzően attól nem térhetnek el a kereskedelmi ügynök hátrányára (lásd a 86/653 irányelv 19. cikke).

10 — Lásd különösen: Ingmar-ítélet (C-381/98, EU:C:2000:605); Poseidon Chartering ítélet (C-3/04, EU:C:2006:176); Honyvem Informazioni Commerciali ítélet (C-465/04, EU:C:2006:199); Semen-ítélet (C-348/07, EU:C:2009:195); Volvo Car Germany ítélet (C-203/09, EU:C:2010:647); Unamar-ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663).

11 — Lásd: Unamar-ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 39. pont).

12 — C-215/97, EU:C:1998:189, 13 és 17. pont; C-381/98, EU:C:2000:605, 20 és 23. pont.

13 — Semen-ítélet (C-348/07, EU:C:2009:195, 14 és 31. pont); Unamar-ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 37. pont).

30. Ez mit sem változtat azon, hogy ezen irányelv 17. cikke, amely, a tagállamokban egészen addig fennálló eltérő megközelítések fényében, kompromisszum eredményének tekinthető,[14] meghagyja a tagállamok számára a választást két megoldás, vagyis egyrészt a német gyakorlaton alapuló, az ugyanezen cikk (2) bekezdésében kimondott szempontok szerint meghatározott *kártalanítási*, másrészt a francia jog által előírthoz hasonló, ugyanezen cikk (3) bekezdésében meghatározott szempontok szerinti *kártérítési* rendszer között. E kárrendezési rendszer vagylagos jellegét a Bíróság megerősítette, és egyértelműen rámutatott, hogy az említett irányelv 17. cikke tiltja az e cikk (2) bekezdésében előírt kártalanítás nyújtásának és a kár ugyanezen cikk (3) bekezdésében előírt megtérítésének a halmozódását.[15]

31. Mindazonáltal az a véleményem, hogy a 86/653 irányelv 17. cikke által előírt harmonizációs intézkedések, különösen a versenyfeltételek egységesítése és a kereskedelmi műveletek biztonságának növelése érdekében, csupán arra irányulnak, hogy összehangolják a kereskedelmi ügynök megbízóval fennálló jogviszonyának megszűnéséből és végső soron magának az ügyfélkörnek az elvesztéséből közvetlenül eredő gazdasági kára után nyújtott kártalanítás feltételeit.

32. Más szóval a kereskedelmi ügynökök kártalanítása feltételeinek ezen irányelvből eredő harmonizációja nem kimerítő az úgynevezett „ügyfélkör miatti" lelépési díj tekintetében. Nem irányul a kereskedelmi ügynökök által elszenvedett kár megtérítése valamennyi lehetőségének a tagállamok jogellenes károkozásért fennálló felelősségre vagy szerződéses felelősségre vonatkozó jogainak értelmében vett szabályozására. Így a mellőzött ügynökök továbbra is megőrzik lehetőségüket arra, hogy megbízójuk felelősségére hivatkozzanak a 86/653 irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében előírt, ügyfélkör miatti kompenzációs kártalanítás által fedezett kártól eltérő kár megtéríttetése érdekében.

33. E tekintetben pontosítani szükséges, hogy az irányelv 17. cikkével létrehozott rendszer ugyan kötelező jellegű, és kijelölt egy keretet, ám nem ad részletes útmutatást a szerződés megszűnése miatti kártalanítás számítási módját illetően. Következésképpen az e rendelkezés által meghatározott kereten belül a tagállamok bizonyos mérlegelési mozgástérrel rendelkeznek.[16]

34. Álláspontom szerint ez egyaránt érinti a 86/653 irányelv 17. cikkének (2) bekezdésében említett kártalanítás kiszámításának tényleges módjait, mivel e rendelkezés b) pontja a legmagasabb összeg meghatározására kizárólag az ugyanezen rendelkezés c) pontjában említett kártérítési kérelemmel való esetleges összefonódás tekintetében szorítkozik csupán. Amint azt a Bizottság megállapította 1996. évi jelentésében, a 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja az olyan helyzeteket szabályozza, amikor a nemzeti jogszabályok az ügynök számára a szerződés megszűnése vagy az ezen irányelvben előírt felmondási idő be nem tartása esetén kártérítéshez való jogot biztosítanak.

35. Mint azt már hangsúlyozták[17], a 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésében előírt kártalanítás rendeltetése a kereskedelmi ügynök szempontjából alapvetően retributív jellegű. A kártalanítás nyújtásának a 86/653 irányelvben előírt feltételeiből (az ügyfélkör kereskedelmi ügynök általi megszerzésének ténye vagy a már meglévő ügyfelekkel létrejött üzlet nagyságrendjének az általa történő, jelentős mértékű növelése, miközben a megbízó az ezen ügyfelekkel folytatott üzletből az ügynöki szerződés megszűnését követően továbbra is jelentős haszonra tesz szert, illetve az irányelv 18. cikkében előírt kártalanításhoz való jog alóli kizárás feltételeinek hiánya) az következik ugyanis, hogy ez, a szokásosan „ügyfélkör miatti kártalanításnak" nevezett kártalanítás mindenekelőtt egyrészt az ügynök által tett erőfeszítések díjazását célozza, amennyiben a megbízó továbbra is az említett erőfeszítésekből származó gazdasági előnyökre tesz szert még az ügynöki szerződés megszűnését

14 — Lásd az 1996. évi jelentést, 1. o. A tagállami koncepciók átfogóbb panorámája tekintetében lásd: de Theux, A., *Le statut européen de l'agent commercial; Approche critique de droit comparé*, Facultés universitaires Saint-Louis, 1992, különösen a 280. és azt követő oldalak.

15 — Honyvem Informazioni Commerciali ítélet (C-465/04, EU:C:2006:199, 20. pont); Semen-ítélet (C-348/07, EU:C:2009:195, 15. pont).

16 — Ingmar-ítélet (C-381/98, EU:C:2000:605, 21. pont); Honyvem Informazioni Commerciali ítélet (C-465/04, EU:C:2006:199, 34 és 35. pont); Semen-ítélet (C-348/07, EU:C:2009:195, 18. pont); Unamar-ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 40. pont).

17 — Lásd különösen Poiares Maduro főtanácsnok Honyvem Informazioni Commerciali ügyre vonatkozó indítványát (C-465/04, EU:C:2005:641, 14–19. pont) és Bot főtanácsnok Volvo Car Germany ügyre vonatkozó indítványát (C-203/09, EU:C:2010:315, 50. pont).

követően is, másrészt ugyanakkor azt, hogy a szerződés megszűnésének esetére elejét vegyék a jogalap nélküli gazdagodás vagy az opportunista magatartás megvalósulásának. Az ügynökkel szemben fennálló, az ügynöki szerződés megszűnését követő kártalanításra vonatkozó kötelezettség hiányában a megbízó – anélkül hogy bármiféle ellentételezést kellene nyújtania a kereskedelmi ügynöknek – továbbra is részesülhetne azokban a nyereségekben, amelyekhez a kereskedelmi ügynök tevékenységével járult hozzá ilyen vagy olyan módon.

36. A 86/653 irányelv által előírt kártalanításhoz való jog tehát nem fedezi az ügynök számára a megbízójával fennálló jogviszonyainak megszűnése alkalmával okozott károk egészét, csupán azokat a károkat, amelyek közvetlenül az ügyfélkör elvesztéséből erednek.

37. Ugyancsak hangsúlyozták már korábban, hogy az ezen irányelv 17. cikkének (3) bekezdésében előírt kártérítési rendszer, amely nem kizárólag az ügyfélkör elvesztéséhez kapcsolódik, és összegét tekintve nincs korlátozva, felöleli az ügynök által elszenvedett károk egészét, és bizonyos szempontból kedvezőbbnek tűnhet a kereskedelmi ügynök számára. [18]

38. Következésképpen azon az álláspontón vagyok, hogy a 86/653 irányelv 17. cikk (2) bekezdésének b) pontjában rögzített felső határ, azaz egyéves jövedelem, kizárólag az ügyfélkör miatti kártalanításra vonatkozik, és nem szab határt a kártérítésnek, amelynek tárgya a kártalanítás tárgyától el kell hogy különüljön. Nem zárható ki tehát, amint azt ezen irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja előírja, hogy a kereskedelmi ügynök e kártalanításon felül kártérítést követelhessen, amely egy önálló kár fedezését szolgálja. Ha, az említett irányelv 17. cikkéből eredő harmonizációra tekintettel, nem is lehetséges az ügyfélkör elvesztéséből eredő kár megtérítésére irányuló ezen két követelés halmozódása, el kell ismerni, hogy fennállhat egymással párhuzamosan két olyan követelés, amely eltérő károk megtérítésére vonatkozik.

39. Egyébiránt úgy tűnik számomra, hogy a 86/653 irányelv 17. cikkének szövegéből és szerkezetéből elég egyértelműen következik, hogy az említett irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja által előírt kártérítési követelés a kártalanítás nyújtása esetleges kiegészítésének tekinthető, és mint ilyet, nem érinti a lelépési díj összege felső határának ugyanezen bekezdés b) pontjában foglalt rögzítése. Amint arról a Quenon említést tett, a 86/653 irányelv előkészítő munkálataiból kitűnik, hogy az uniós jogalkotó végül úgy döntött, nem tartja meg a Bizottság eredeti javaslatának azt a részét, amely a kártalanítás felső határát feltétlen módon rögzítette volna. [19]

40. Ezenkívül a Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy amennyiben a tagállamok az ezen 17. cikkben előírt egyik vagy másik opció mellett döntenek, a lelépési díj összege csakis több lehet, vagy ugyanannyi, mint amennyi az említett cikk (2) bekezdésének az alkalmazásából adódna. [20] A „több” szó használata arra utal, hogy a 86/653 irányelv által végzett harmonizáció minimális, a tagállamok rendelkeznek tehát azzal a lehetőséggel, hogy az e rendelkezés által előírt különös kártalanításon túl, az említett rendelkezés c) pontjával összhangban, kártérítési követelés érvényesítését is biztosíthassák. [21]

41. Ilyen esetnek kell fennállnia például akkor, ha a kereskedelmi ügynök úgy véli, hogy függetlenül attól a díjazástól, amelyben az ügyfélkör megszerzéséért vagy a megbízó már korábban meglévő ügyfélkörének megszilárdításáért, valamint az említett ügyfélkör elvesztése folytán a jövőbeni díjazástól való elesés miatt részesült, amelyre a tulajdonképpeni ügynöki szerződés értelmében volt jogosult, konkrét kár érte a szerződés megszűnésével összefüggésben. Az említett 17. cikkel nem ellentétes,

18 — Lásd különösen: Gardiner, C., „Compensation commercial agents under the Commercial Agents Directive – Uncertainty continues”, *Commercial Law Practitioner*, 2006, 8, 195. o.

19 — Lásd a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló tanácsi irányelvre vonatkozó, a Bizottság által a Tanácsnak 1976. december 17-én benyújtott javaslat (HL 1977. C 13., 2. o.) 28, 30 és 31. cikkét.

20 — Honyvem Informazioni Commerciali ítélet (C-465/04, EU:C:2006:199, 32. pont).

21 — Amint arra rámutattam az Unamar-ügyre vonatkozó indítványomban (C-184/12, EU:C:2013:301, 52. pont), a 86/653 irányelv által előírt mechanizmus csupán azt kívánja biztosítani, hogy a kereskedelmi ügynök minimális kártérítésben részesüljön, és nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a tagállamok jogszabályaikban kiegészítő kártérítésekről rendelkezzenek.

hogy a kereskedelmi ügynök a megbízóval szemben kiegészítő kártérítés iránti követelést érvényesítsen a szerződés utáni kártalanítási követelést meghaladó vagyoni vagy nem vagyoni kárának ellentételezése érdekében. Így a 86/653 irányelv 17. cikke (3) bekezdésének c) pontja megtérítendő, külön kárként hivatkoztak már például az ügynök részéről felmerült, nem értékcsökkent beruházási kiadásokra, az elbocsátott személyzetnek a felmondással kapcsolatban járó kártalanítására vagy a bérleti és lízingszerződésekkel kapcsolatos költségekre. [22]

42. Úgy tűnik, egyébként ez az eset áll fenn az alapügyben, ahol, amint látszik, a Quenon és az alperes társaságok között létrejött ügynöki szerződés hirtelen megszűnése *de facto* lehetetlenné tette a biztosításra vonatkozó ügynöki szerződés végrehajtását. A jelen ügyben azon kár, amelyre a Quenon hivatkozik, akként értékelhető, hogy az nem kizárólag a banki ügynöki szerződés megszűnése és a jövőbeni nyereségtől való elesésből közvetlenül eredő kár ellentételezésére irányul, hanem a biztosításra vonatkozó ügynöki szerződés végrehajtásának lehetetlensége és a felmondási idők be nem tartása által okozott járulékos károk megtérítésére is.

43. Ugyanakkor pontosítani szükséges, hogy a 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján érvényesített követelésnek, nem kell megkerülnie a halmozódás tilalmának az ítélkezési gyakorlat által felállított szabályát, különben az ügynök számára az ezen irányelv céljaival ellentétes vagyoni túlkompenzációt teremt. Továbbá az ez úton érvényesített kárnak különböznie kell a kártalanítás által fedezett kártól. Annak elismerése, hogy az e rendelkezésben említett kiegészítő kártérítés a jövőbeni díjazástól való elesés ellentételezését is célozza, ezenfelül nem tartaná tiszteletben a lelépési díj összegének a 86/653 irányelv által rögzített felső határát.

44. Következésképpen a 86/653 irányelv 17. cikkével nem feltétlenül ellentétes egy olyan nemzeti jogszabály, amely az ügynöki szerződés megszűnésének esetére azt írja elő, hogy az ügynök, az ügyfélkör miatti kártalanításon túl, amelynek összege nem haladhatja meg az ügynök egyéves díjazását, jogosult továbbá kártérítése is az általa ténylegesen elszenvedett és e kártalanítással nem fedezett kár fedezése céljából.

45. Ami azt a kérdést illeti, hogy a kártérítés, amennyiben halmozódik az ügyfélkör miatti kártalanítással, meghaladhatja-e az irányelv 17. cikke (2) bekezdésének b) pontjában rögzített legmagasabb összeget, elég nyilvánvalónak tűnik a számomra, hogy az e rendelkezés által rögzített felső határ kizárólag az ügyfélkör miatti kártalanításra vonatkozik, nem korlátozza a – kártalanításétól eltérő tárgyú – kiegészítő kártérítés összegét. Mivel ez a követelés más kárra vonatkozik, mint amelyet az ügyfélkör miatti kártalanítás fedez, nem kizárható, hogy a kereskedelmi ügynök által behajtott teljes összeg meghaladhatja ezt a határértéket.

46. E megfontolásokra tekintettel azt javasolom, hogy a Bíróság akként válaszolja meg az első kérdést, hogy a 86/653 irányelv 17. cikkét akként kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az olyan nemzeti jogszabály, amelynek értelmében a kereskedelmi szerződés megszűnését követően a kereskedelmi ügynök jogosult az ügyfélkör miatti kártalanításra, amelynek összege nem haladhatja meg az egy évi díjazás összegét, valamint – amennyiben e kártalanítás nem fedezi teljes mértékben a ténylegesen elszenvedett károkat –, további kártérítésre.

22 — Crahay, P., „La rupture du contrat d'agence commerciale", *Les dossiers du Journal des tribunaux*, nº 65, Larcier 2008.

2. Második aspektus (második és harmadik kérdés): kötelességszegés fennállása és az említett kötelességszegés minősítése a kártérítés szempontjából

47. Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra keres választ, hogy a 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja címén érvényesített kártérítési követelés keretében szükséges-e egyrészt, hogy bizonyítható legyen olyan, a megbízó által elkövetett kötelességszegés, amely okozati összefüggésben áll a hivatkozott kárral, másrészt hogy olyan kárról legyen szó, amely elkülönül az ügyfélkör miatti átalánykártalanítás révén megtérítettektől.

48. Az e kérdésre adandó válasz meglehetősen egyértelműnek tűnik a számomra. Amint azt a Quenon, a belga és a német kormány, valamint a Bizottság hangsúlyozta, a 86/653 irányelv semmilyen pontosítást nem tartalmaz a kereskedelmi ügynök által ezen irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján érvényesített kártérítési követelések keretében alkalmazandó felelősségi rendszer tekintetében.

49. Az egyenlőség és a tényleges érvényesülés elve tiszteletben tartása mellett a tagállamok az ezen irányelv által létrehozott kereten belül szabadon meghatározhatják tehát a kártérítési követelés érvényesítése tekintetében alkalmazandó feltételeket, mint amilyen a kötelességszegés követelménye, az említett kötelességszegés minősített vagy nem minősített jellege és a megtérítendő kár terjedelme.

50. Ezzel szemben, amint arra fentebb utaltam, az e címen hivatkozott kárnak – figyelemmel arra a tényre, hogy az irányelv által előírt két opció nem alkalmazható halmozva – el kell különülnie a közvetlenül az ügynöki szerződés megszűnéséből következő és az ügyfélkör miatti kártalanítással már fedezett kártól.

51. Harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság a kötelességszegésnek a 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján érvényesített kártérítési követelés keretében megkövetelt jellegével és jelentőségével kapcsolatban vár választ.

52. A második kérdésre adott válaszra tekintettel a harmadik kérdésre nem szükséges válaszolni.

## IV – **Végkövetkeztetések**

53. Mindezen megfontolások alapján azt javaslom, hogy a Bíróság a cour d'appel de Bruxelles által előterjesztett kérdésekre a következőképpen válaszoljon:

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK irányelv 17. cikkét akként kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az olyan nemzeti jogszabály, amelynek értelmében a szerződés megszűnését követően a kereskedelmi ügynök jogosult az ügyfélkör miatti kártalanításra, amelynek összege nem haladhatja meg az egy évi díjazás összegét, valamint – amennyiben e kártalanítás nem fedezi teljes mértékben a ténylegesen elszenvedett károkat –, további kártérítésre.

A 86/653 irányelv 17. cikke (2) bekezdésének c) pontját akként kell értelmezni, hogy az az ügyfélkör miatti kártalanításhoz képest kiegészítő jellegű kártérítés nyújtását az ezen kártalanítás révén megtérítettektől elkülönülő kár fennállásához köti, nem köti ugyanakkor olyan, a megbízó által elkövetett szerződésszegés vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekmény fennállásához, amely okozati összefüggésben áll a felrótt kárral.